

A. Steketee (1846-1913) leverde nog als student (in 1869 predikant te Zaamslag) een apologetische proeve over Lukas 2:34. Getekend onder de letter S., anders had De Cock het niet los gekregen van deze veelbelovende student. Waar de jongeman zijn lectuur weghaalt zien we aan het notenapparaat: Calvijn, Tertullianus, Byron, Ovidius, Voltaire, Goethe, Pascal. In 1872 docent in Kampen. De proeve is opgenomen in deel I, 363-384.

SLOTOPMERKINGEN

De stem van *De Getuigenis* heeft niet ver gedragen. In de theologische periodieken uit deze tijd vonden we geen spoor. Er is zelfs reden aan te nemen dat het maandschrift in eigen kring niet is aangeslagen. Een zelfde lot trof *De Zendeling*, een initiatief aan afgescheiden zijde (J. van Andel en C.G. de Moen) uit 1869, één jaar-gang. Heeft het dan zin uitgebreid aandacht aan een dergelijke poging te besteden? Toch wel, allereerst om de "sfeer" nader te leren kennen en onverwacht iets meer helderheid te krijgen over allerlei. Een brede, algemene kennis van de tijd lijkt mij wel nodig om het "onverwachte" te kunnen waarderen. Dan levert *De Getuigenis* een aantal bouwstenen voor het theologische profiel van de Afgescheidenen, althans van enige vertegenwoordigers: de voornaamste verdienste van het blad lijkt toch wel dat men a.h.w. een proeftuin had geschapen voor beginners. Noordt zij, Lindeboom, Steketee, Hemkes zijn later docent geworden. J. Bavinck stond op de nominatie. Allen zijn, na het ophouden in juni 1870, doorgegaan met publiceren. Hemkes gaf in *De Bazuin* een serie artikelen over de theologische richtingen in Nederland, Lindeboom kwam spoedig met een eigen blad uit: *De Vredebond* (1872).

Voor zover we konden nagaan heeft vooral C. Veenhof gebruik gemaakt van *De Getuigenis* bij de plaatsbepaling van de theologie van de Afgescheidenen en met name van Helenius de Cock¹⁷. Eerlijk gezegd had De Cock met zijn opvattingen over de belijdenissgeschriften, zoals hier onder woorden gebracht, niet mogen ontbreken in een verhandeling over de formulierkwestie in de negentiende eeuw in Nederland. Een plaagstootje in de richting van D. Nauta¹⁸.

17. C. Veenhof, *Prediking en uitverkiezing*, Kampen 1959.

18. D. Nauta, *De verbindende kracht van de belijdenissgeschriften*, Kampen 1969.